

Japonščina v Sloveniji

Chikako Shigemori Bučar

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske študije

Prispevek najprej predstavlja zgodovino poučevanja japonskega jezika v Sloveniji od 80. let prejšnjega stoletja do danes. Nato opisuje njegovo stanje in značilnosti v izobraževalnem sistemu ter vlogo v današnji slovenski družbi. Razpravlja tudi o prepoznavnosti japonskega jezika oz. Japonske v slovenski družbi in predstavlja dejavnosti Veleposlaništva Japonske, več akademskih in izobraževalnih ustanov, poslovnega kroga in Društva za didaktiko japonščine. Posebnosti japonskega jezika, ki zahtevajo posebno pozornost pri poučevanju, so sistem pisave, spoštljivi govor in poznavanje ozadja japonske družbe in trenutnih dogodkov. V prihodnje predlagamo možnost uvedbe pedagoške smeri in boljše povezovanje med različnimi strokami.

Ključne besede: japonologija, japonščina na Slovenskem, sistem pisave, spoštljivi govor, kulturno ozadje

本稿では、まず1980年代から現在までのスロヴェニアにおける日本語教育史を概観する。そして、日本語教育の現状と、スロヴェニアの教育制度における日本語教育の役割を考える。また、スロヴェニアにおいて、日本及び日本語の知名度を高めるためにどのような機関のどんな活動があるかを見る。他のヨーロッパ言語の学習に比べて、スロヴェニア人の日本語学習者が特に注意を払うべき部分は、日本語の正書法、敬意表現を含めたコミュニケーションにおける文体の選択、そして、時事問題や歴史・文化背景に関する知識を身につけることである。終わりに、今後の課題として、グローバル化が進む中での各専門領域の学際化がさらに進み、若い世代に専門家が育ちやすくなる環境を望む。

キーワード 日本研究、スロヴェニアの日本語教育、正書法、敬語、文化背景

The first part of this paper is an overview of the history of Japanese language teaching in Slovenia, from the 1980s up to today. Based on the present situation, the characteristics of language teaching and its meaning in Slovene society are discussed. There are

several institutions which contribute to people's awareness of Japan and Japanese language teaching in Slovenia. When compared to the learning process used with European languages, students must spend more time to learn the writing system, communication strategies and additional knowledge on the cultural and social background of Japanese. In the future, the Japanese language may be introduced in the lower levels of education, but at the same time, highly specialized teachers will be required.

Keywords: Japanese Studies, Japanese language teaching in Slovenia, writing system, honorifics, cultural background

1 Organizirani pouk japonščine v Sloveniji

1.1 Slovensko orientalistično društvo

Pouk japonskega jezika v organizirani obliki se je začel oktobra leta 1982, takrat še v SFR Jugoslaviji, pod okriljem Slovenskega orientalističnega društva (SOD) v Ljubljani. Že od leta 1978 je potekal tečaj kitajskega jezika v sekciji za Daljni vzhod v omenjenem društvu (Predin 2005: 33); japonski jezik je bil torej za Slovence drugi vzhodnoazijski jezik, za katerega je bil organiziran tečaj s sistematično vsebino. Tečajniki so se srečevali v poznih popoldanskih urah trikrat na teden, vsakič po dve šolski uri, v predavalnici na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Povprečno število tečajnikov v skupini je bilo v prvih letih med 25 in 30, do konca šolskega leta (junija) pa jih je po navadi ostalo manj kot polovica. Motivacija tečajnikov je bila velika, zato smo se takoj v naslednjem letu (leta 1979) odločili tudi za nadaljevalno skupino (štiri ure na teden). Od leta 1990 smo organizirali še poletni tečaj, ki so ga prostovoljno vodili tudi profesorji iz Japonske na obisku med poletnimi počitnicami. To so bili prijatelji prvih japonologov v Sloveniji in navdušeni mladi učitelji japonščine kot tujega jezika, ki so radi obiskovali evropske in balkanske države, ki so ustanovljale študijske oddelke za japonologijo oz. azijske študije. Od leta 1988 se učitelji japonskega jezika sestajamo vsako leto v avgustu ali septembru nekje v Evropi za dvodnevni simpozij o poučevanju japonskega jezika. Leta 1992 sta na primer gospod in gospa Tsuchiya z Univerze za tuje študije v Tokiu (Tokyo University of Foreign Studies) prišla v Ljubljano, kjer sta vodila poletni tečaj japonskega jezika, preden smo odšli v Lodž na Poljskem zaradi udeležbe na omenjenem simpoziju.¹ Z izjemo poletnega tečaja leta 1990/91, ki smo

1 Spletna stran simpozija, sicer samo v japonščini: <http://renrakukaigi.kenkenpa.net/> (12. 10. 2019).

ga morali odpovedati zaradi kratke vojne, se je organizirani tečaj v okviru Slovenskega orientalističnega društva nadaljeval v več skupinah prav do ustanovitve novega oddelka na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.²

1.2 Novi oddelek na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani

V sodelovanju s posamezniki, ki so se izpopolnjevali v Vzhodni Aziji, in s podporo z japonske strani (ministrstva, profesorji japonskega jezikoslovja idr.) je bil jeseni leta 1995 ustanovljen novi oddelek na Filozofski fakulteti, Oddelek za azijske študije.³ Ob ustanovitvi sta bili dve katedri, Sinologija in Japonologija. Na Japonologiji se je nadaljevalo poučevanje japonskega jezika na podlagi predhodne vsebine pri SOD, vendar seveda bolj intenzivno in akademsko. V četrto stoletje, od ustanovitve Oddelka do danes, se je tudi na področju poučevanja japonskega jezika veliko stvari razvilo in spremenilo. Prvih 13 let oddelka je študijski program potekal po starem visokošolskem sistemu: dvopredmetni štiriletni kurikulum s pisanjem diplomske naloge v absolventskem obdobju. To pomeni, da so študenti lahko zaključili študij po navadi v sedmem ali osmem letu. Med študijem so bili jezikovni predmeti na japonologiji Sodobni japonski jezik 1, 2 in 3 ter Razvoj pisave, poleg teh temeljnih predmetov pa še Japonsko jezikoslovje, Tehnika prevajanja 1 in 2 ter Uvod v klasično japonščino idr. Število študentov je bilo npr. v akademskem letu 2004/05 skupaj 195 (75 v 1. letniku, 21 v 2. letniku, 28 v 3. letniku, 17 v 4. letniku in 54 v absolventskem stažu).⁴

Po bolonjski prenovi se je čas dodiplomskega študija skrčil na tri leta, zato je bilo treba črtati nekaj jezikovnih predmetov (Prevajanje, Klasična japonščina idr.), ki jih po novem ponujamo šele na 2. stopnji študija. Novost v bolonjskem sistemu je tudi uvedba enopredmetnega študija poleg dotedanjšega dvopredmetnega, zato smo od akademskega leta 2009/2010 začeli sprejemati poleg dvopredmetnih tudi enopredmetne študente. Od leta 2012/13 so nekateri študenti nadaljevali študij na drugi stopnji bolonjskega programa, zopet dvopredmetno kot tudi enopredmetno.

2 Več podrobnosti o tečaju pri SOD v Shigemori Bučar in Bekeš (2005).

3 Ime oddelka je bilo sprva Oddelek za azijske in afriške študije (z željo, da bi vključili čim več »neevropskih« vsebin). »Afriške« smo opustili šele več kot 10 let kasneje, ko se je izkazalo, da v zvezi z Afriko ni bilo dovolj konkretnih sodelovanj. Glej tudi Predin (2015: 39).

4 Učitelj je bilo osem: 1 redni profesor, 2 docentki, 3 asistentke in 2 lektorici (Shigemori Bučar 2005: 77).

Značilnosti poučevanja japonskega jezika na Oddelku za azijske študije FF so:

- Vsi študenti v Sloveniji začnejo kot popolni začetniki z učenjem jezika v 1. letniku univerzitetnega študija. Do sedaj še vedno ni pouka japonskega jezika na osnovnošolski in srednješolski stopnji oz. japonski jezik ni eden od tujih jezikov, ki se poučujejo v okviru slovenskega šolstva (Straus 2018).
- Timsko poučevanje: za vse prve tri letnike jezika je organizirano učenje v skupini dveh ali treh učiteljev. Vsak študent v teh letih pride v stik z več učitelji za jezikovni pouk.
- Tedenski mini test v 1. in 2. letniku: vsak teden, po navadi v ponedeljek, pišejo študenti mini test za snov, ki so jo obravnavali v prejšnjem tednu, in tako skupaj z učitelji preverijo uspešnost učenja oz. potrebo ponavljanja snovi. (V 3. letniku mini teste pišejo na dva do tri tedne.)
- Močne so povezave z japonskimi univerzami, brez katerih visoke ravni poučevanja japonskega jezika v Sloveniji ne bi bilo. Gre za vključevanje mladih lektorjev iz Japonske, gostujoča predavanja in skupne projekte z japonskimi raziskovalci, izmenjavo študentov idr.⁵

1.3 Tečaji japonskega jezika po Sloveniji

Na Filozofski fakulteti v Ljubljani poteka tudi plačljiv tečaj za širšo publiko. V poznih popoldanskih urah se učijo japonščine študenti z drugih fakultet, srednješolci in tudi odrasli različnih poklicev. V primerjavi z rednim študijem na Oddelku za azijske študije je tempo učenja na tem tečaju počasnejši; večji je poudarek na pogovornem in praktičnem jeziku, ki ga potrebujejo posamezniki zaradi poslovnega ali turističnega obiska Japonske ali pa za pogovore oz. dopisovanje preko elektronskih medijev z japonsko govorečimi znanci ipd.

Tudi v Pionirskem domu v Ljubljani imajo že nekaj časa tečaj japonščine za osnovnošolce. Na nekaterih osnovnih in srednjih šolah po Sloveniji so krožki, v katerih se učijo japonskega jezika in japonske kulture. Na nekaterih jezikovnih šolah so tudi diplomanti japonologije, ki po potrebi poučujejo japonski jezik individualno ali v manjših skupinah.

5 Med drugimi Univerza v Tsukubi, Univerza v Gunmi, Visoka šola za socialno delo Tohoku. Več o živahnih mednarodnih povezavah v Bekeš (2005: 10–11).

1.4 Učna gradiva

Od ustanovitve Oddelka za azijske študije oz. katedre za japonologijo je nastalo na katedri več učbenikov in učnih pripomočkov za učenje japonsščine. Čeprav je na Japonskem in tudi zunaj Japonske mnogo gradiv za poučevanje japonsščine za tujce, je bilo treba za poučevanje v Sloveniji pripraviti nekaj knjig, ki so namenjene specifično slovensko govorečim študentom in učencem. Najprej sta nastali dve knjižici za osnovo japonske slovnice (Bekeš 2000, Bekeš 2003), nato učbenik za japonsko pisavo (Hmeljak Sangawa in dr. 2003 in ponatis 2007). Malo kasneje je nastal učbenik japonsščine za začetnike v dveh knjigah (Hmeljak Sangawa in dr. 2012, ponatis 2014), kjer so zbrani slovnični vzorci, pragmatična pravila in osnovno besedišče za prvi semester učenja japonsščine. Ker je slovnična razlaga v slovenščini in so na koncu knjige tudi rešitve vaj in slovarček besed v obeh smereh (japonsko-slovenski in slovensko-japonski), je učbenik uporaben tudi za samostojno učenje. Pri nastajanju tega učbenika je bilo najbolj pomembno, da izrazi in dialogi oz. pogovori ponazarjajo žive situacije v današnji slovenski družbi: tako je namen učbenika v tem, da študenti in učenci lahko takoj začnejo uporabljati izraze v svojem življenju.

Na Katedri za japonologijo nastajajo še drugi učbeniki in upam, da bodo kmalu izšli: predvidena sta nov priročnik za japonsko pisavo in monografija o japonski slovnici za nadaljevalce, oboje z razlagami v slovenščini.

2 Prepoznavnost, dejavnosti in sodelovanja

Japonski jezik je za Slovence še vedno kar precej eksotičen. To verjetno ne velja samo za Slovence, ampak za vse, katerih materni jezik je eden od evropskih jezikov. Mlajši v Sloveniji se začnejo zanimati za ta jezik v kontekstu pop kulture, mange, animacije ipd. V Ljubljani je bilo leta 2006 odprto Veleposlaništvo Japonske, ki se zavzema tudi za prepoznavnost Japonske v slovenski družbi, na primer z vsakoletno javno prireditvijo Dan Japonske (ponavadi julija v Ljubljani). V družbi je zadnje čase opaziti tudi nekakšno renesanso japonizma oz. ponovno odkrivanje tradicionalne japonske kulture v novem kontekstu: leta 2017 od meseca maja do novembra je bilo v okviru projekta JAPOM (=Japonska med nami) prirejenih več razstav, predavanj in gledaliških dogodkov v sodelovanju z večjim številom akademskih in izobraževalnih institucij v Sloveniji. Namen tega projekta je bil prikaz heterogenih področij japonske kulture in njihovo približevanje slovenski javnosti (več o projektu JAPOM v programski knjižici; Hrvatinić 2017).

Opažamo tudi več sodelovanj z Japonsko v poslovnih krogih. Marca 2019 smo drugo leto po vrsti priredili posvet z gospodarstveniki za študente Univerze v Ljubljani, »Javna predavanja o gospodarstvu in poslovnem okolju na Japonskem«.⁶

Na spletni strani Univerze v Ljubljani je trenutno na seznamu Mednarodnih krovnih sporazumov devet japonskih univerz,⁷ na seznamu Mednarodnih sporazumov članic Univerze v Ljubljani pa deset s Filozofsko fakulteto.⁸ Kandidatov za študij Japonologije na Filozofski fakulteti je vsako leto dovolj. Odkar smo omejili število študijskih mest, je vsako leto že januarja pred novim akademskim letom prijava za vpis v prvi letnik dodiplomskega študija nad 150 %.⁹

Kot dodatno spodbudo za poučevanje japonskega jezika naj omenimo še ustanovitev Društva za didaktiko japonsčine v Sloveniji leta 2017. To je organizacija, ki na področju jezikovnega izobraževanja prispeva h krepitvi osebnih in družbenih odnosov med Slovenijo in Japonsko.¹⁰ Pomembna dejavnost Društva je organizacija izpita JLPT (Japanese Language Proficiency Test) v Ljubljani enkrat letno. JLPT je mednarodno priznan izpit za japonski jezik s trajnim certifikatom, ki ga izvaja Japonska fundacija po vsem svetu.

Po naštetih podatkih lahko sklepamo, da je kljub eksotičnosti podlaga za poučevanje in učenje japonskega jezika v slovenski družbi dovolj trdna. To je povsem drugačna slika kot v 80. letih prejšnjega stoletja, ko je bil v Sloveniji pouk japonskega jezika prvič organiziran.

6 Na posvetu, ki se je odvil na Fakulteti za družbene vede v okviru EARL (East Asia Resource Library = Raziskovalno središče za Vzhodno Azijo), so leta 2018 sodelovali predstavniki Toyota Adrie, Mitsui & Co., Veleposlaništva Japonske v Sloveniji, slovenskega podjetja Sensum d.o.o., diplomanti japonologije, ki delujejo na področju turizma, prevajanja in tolmačenja; leta 2019 pa veleposlanik Japonske, župan občine Kočevje, generalni direktor Heliosa, predstavnik družbe ELES, predstavnice Genki centra ter posamezni prevajalci in tolmači.

7 Univerza Kōbe, Univerza Sophia, Univerza Tohoku fukushi, Univerza Tohoku, Univerza Miyazaki, Univerza Yamanashi, Univerza Waseda in Državna univerza Yokohama: <https://www.uni-lj.si/studij/partnerji/centralni/> (8. 7. 2019).

8 Univerza Aoyama gakuin, Univerza Fukushima, Univerza Gunma, Japonska ženska univerza (Nihon joshi daigaku), Univerza Nishikyūshū, Univerza Ochanomizu, Univerza Rikkyō, Tokijski inštitut za tehnologijo, Tokijska univerza za tuje študije (TUF) in Univerza Tōyō. <https://www.uni-lj.si/studij/partnerji/clanice/> (8. 7. 2019).

9 V trenutnem bolonjskem dodiplomskem študijskem programu je razpisanih mest letno 15 enopredmetnih in 15 dvopredmetnih.

10 <https://ddjas.si/> (8. 7. 2019).

3 Značilnosti japonskega jezika

Na podlagi dolgoletnega in sistematičnega poučevanja japonskega jezika, zlasti v visokem šolstvu na FF – že četrto stoletje –, smo dovolj dobro spoznali težavne točke pri učenju tega jezika, torej značilnosti japonskega jezika z vidika poučevanja specifično v Sloveniji, za slovensko govoreče učence.

Analizo v tem kontekstu najdemo v posebni številki revije *Linguistica* s tematiko *Skupni evropski jezikovni okvir – navzkrižni pogledi*, ki je izšla leta 2014. S katedre za japonologijo smo prispevali članek z naslovom »The CEFR and Teaching Japanese as a Foreign language (= SEJO in poučevanje japonščine kot tujega jezika)« (Shigemori Bučar in dr. 2014), v katerem smo najprej predstavili vplive uvedbe skupnega evropskega jezikovnega okvira na poučevanje japonskega jezika po svetu in »merilo Japonske fundacije za poučevanje japonščine«. Uvedba skupnega evropskega jezikovnega okvira (SEJO) za poučevanje jezikov je posredno vplivala tudi na reorganizacijo mednarodno uveljavljenega jezikovnega izpita za japonščino JLPT. V drugi polovici omenjenega članka pa smo predstavili našo interno raziskavo in njene rezultate o ravneh posameznih tečajev in letnikov, ki jih ponujamo na katedri.

Učitelji na katedri menimo, da študenti na koncu dodiplomskega študija približno dosežejo raven B1/B2 in na koncu druge stopnje študija C1. So pa težave pri presojanju ravni obstoječih jezikovnih predmetov glede na okvir SEJO: te se nanašajo na specifičnosti japonskega jezika, zlasti v zvezi s sistemom pisave, vpljudnostnimi in pragmatičnimi strategijami ter učenčevim poznavanjem trenutnih dogodkov in ozadja japonske družbe (Shigemori Bučar in dr. 2014: 463–465).

Japonski sistem pisave je res eden najbolj zapletenih na svetu in zahteva pri učenju veliko ur vaj in koncentracije. Japonski jezik ni indoevropski in za vsakdanjo rabo ne uporablja latinične pisave. Treba se je naučiti dva sklopa fonetičnih znakov *hiragana* in *katakana* ter ideografske kitajske pismenke. Za gradnjo besedišča v japonskem jeziku je edino uporabno predhodno znanje kitajskega jezika, česar od slovensko govorečih učencev skoraj ni pričakovati.

Poznavanje elementov in formuliranja spoštljivega govora je pomembno zlasti v dvogovoru v različnih situacijah. Vljudnostne in pragmatične strategije glede na sogovorca in posamezno situacijo uvajamo v jezikovnem pouku postopoma, že od začetniške stopnje dalje. Tako v pogovornem kot tudi v pisnem jeziku je treba vedeti, katero slogovno različico izberemo v kateri situaciji.

Naši študenti v povprečju niso dovolj opremljeni s splošnim znanjem glede ozadja japonske družbe, še manj so seznanjeni s trenutnimi dogodki na Japonskem in širše v Aziji. Glede na posameznikovo zanimanje je v današnjem svetu mogoče pridobiti veliko podatkov, zato je morda tudi ta del izobraževanja odvisen od učiteljev, ki usmerjajo pozornost študentov in učencev na pravo izbiro informacijskih kanalov.

4 Izzivi in nadaljnje naloge

V Sloveniji, v majhni državi znotraj majhne Evrope, verjetno ne potrebujemo in ne bomo potrebovali prav veliko število ljudi, ki obvladajo japonski jezik. Glede na dejavnosti na gospodarskem in znanstvenem področju pa gotovo potrebujemo vedno vsaj nekaj strokovnjakov, ki dobro obvladajo jezik in njegovo ozadje, da bi posredovali potrebne informacije in aktivno ter učinkovito delovali na svojem mestu.

Če se bo položaj japonskega jezika spremenil v slovenskem šolstvu, bomo morali uvesti tudi pedagoško smer za poučevanje japonskega jezika na šolah. Ustrezno se bo moralo spremeniti znanje o Japonski in japonskem jeziku v širši slovenski družbi. Glede na izkušnje s kitajščino stroka meni, da je uvedba pouka japonščine v osnovno šolstvo odvisna tudi od sodelovanja političnih in gospodarskih krogov ter da gre za dolgotrajne in zahtevne procese (Straus: 2018: 23).

Trenutno sta v Sloveniji dva sodna tolmača za japonski jezik, za prevajanje literarnih del pa je kar nekaj diplomantov japonologije, ki sistematično prevajajo iz sodobne japonske književnosti. Nič ne bi bilo narobe, če bi se pojavili mladi posamezniki, ki bodo dobro osvojili japonski jezik in zraven obvladali še svojo stroko, na primer ekonomijo, pravo, medicino, kemijo, biologijo ipd. Takšnih študijskih kombinacij je bilo malo, morda delno zaradi izobraževalnega sistema.

Literatura

- Bekeš, Andrej (2005). Glavne poteze študija japonologije na Oddelku AAŠ in zgodovinske kontingence. *Azijske in afriške študije* 9 (1). 4–13.
- Hrvatina, Klara (ur.) (2017). *Japonska med nami: programska knjižica*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Moritoki, Nagisa (2005). 10 let japonskih študij v Sloveniji. *Azijske in afriške študije* 9 (1). Ljubljana: Filozofska fakulteta. 56–69.

- Predin, Andrej (2005). Pionirsko delo na področju sinoloških študij – intervju z izr. prof. dr. Mitjem Sajetom. *Azijske in afriške študije* 9 (1). 25–41.
- Shigemori Bučar, Chikako; Bekeš, Andrej (2005). Tečaj japonskega jezika pri Slovenskem orientalističnem društvu: pouk japonskega jezika v Ljubljani do ustanovitve Oddelka na FF. *Azijske in afriške študije* 9 (1). 50–55.
- Shigemori Bučar, Chikako (2005). Japanese Studies at the University of Ljubljana. *Acta Orientalia Vilnensia* 6 (1). 50–58.
- Shigemori Bučar, Chikako; Ryu, Hyeonsook; Moritoki Škof, Nagisa; Hmeljak Sangawa, Kristina (2014). The CEFR and teaching Japanese as a foreign language. *Linguistica* 54. 455–469.
- Shigemori Bučar, Chikako (2019). Image of Japan among Slovenes: Borrowed Words of Japanese Origin in Slovene. *Acta Linguistica Asiatica* 9 (1). 75–88.
- Straus, Bronka (2018). Poučevanje tujih jezikov v slovenskem šolskem sistemu: prostor tudi za japonščino? *Acta Linguistica Asiatica* 8 (1). 9–25.

Učna gradiva

- Bekeš, Andrej (2000). *Sodobna japonska slovnica za začetno stopnjo, Prvi koraki*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.
- Bekeš, Andrej (2003). *Sodobna japonska slovnica za začetno stopnjo. Del 2, Osnove*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.
- Hmeljak Sangawa, Kristina; Kobayashi, Reiko; Kumagai, Yoko; Shigemori Bučar, Chikako; Maeno, Yoshiaki; Shukuri, Yukiko (2003, 2007): *Uvod v japonsko pismo: hiragana, katakana in prvih 854 pismenk*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.
- Hmeljak Sangawa, Kristina; Ichimiya, Yufuko; Ida, Naomi; Koga, Michiru; Moritoki Škof, Nagisa; Ryu, Hyeonsook (2012, 2014): *Japonščina za začetnike 1*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.
- Hmeljak Sangawa, Kristina; Ichimiya, Yufuko; Ida, Naomi; Koga, Michiru; Moritoki Škof, Nagisa; Ryu, Hyeonsook (2012, 2014). *Japonščina za začetnike 2*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.